

Muzeum Polskich Formacji Granicznych

<https://www.muzeumsg.strazgraniczna.pl/muz/formacje-ochrony-granic/biografie/1918-1939/kadra/d-f/jerzy-fryzendorf/9510,Jerzy-Fryzendorf.html>
01.05.2025, 17:38

ppłk piech. **Jerzy Stefan Fryzendorf**. Urodzony 14 X 1901 w Rydze, syn Ernesta i Wandy z Bogdaszewskich. W Rydze mieszkał i uczęszczał do szkół, w 1915 był ewakuowany wraz z rodziną do Woroneża, gdzie kontynuował naukę. Tam został członkiem nielegalnej organizacji skautów, wziął udział w akcji werbunkowej do I Korpusu gen. Dowbora-Muśnickiego. Uciekł przed aresztowaniem z Woroneża do Mińska Litewskiego, gdzie jako członek plutonu harcerskiego pełnił służbę przy oddz. wyw. Komendy Polskiej w Mińsku (od maja do września 1917). W 1918, z chwilą odejścia okupacyjnych wojsk niemieckich wstąpił do Samoobrony Mińska. Po zajęciu miasta przez bolszewików udał się do Rygi, a stamtąd do Polski, gdzie w Warszawie kontynuował naukę w gimnazjum i zdał maturę w 1919.

1 V 1920 wstąpił na ochotnika jako ułan do Konnego Oddz. Dywersyjnego Oddz. II przy Sztabie 4 Armii, w którym przebywał na froncie do początku sierpnia 1920. Następnie został przydzielony do Związku Obrony Ojczyzny Okręgu Lublin i jako instruktor działań partyzanckich został wysłany do organizowania oddziałów partyzanckich na tyłach Armii Czerwonej. Z tą misją przebywał około miesiąca, prowadząc walki nękające z oddziałami bolszewickimi na ich tyłach. Wobec odwrotu wojsk bolszewickich po ich klęsce pod Warszawą, powrócił do Konnego Oddziału Dywersyjnego przy 2 Armii, gdzie pełnił służbę na froncie aż do zawarcia rozejmu 18 X 1920.

Z tą chwilą został przydzielony do polskiego oficera łącznikowego przy 3 i 16 Armii bolszewickiej w Witebsku, pozostając w Rosji do lutego 1921. W marcu 1921 został zdemobilizowany, w lipcu t.r. wstąpił do Oficerskiej Szkoły Piechoty i ukończył ją w 1923. Awansował do stopnia ppor. 29 VII 1923 z przydziałem do 82 p.p., gdzie służył do grudnia 1926. Do stopnia por. awansował ze starsz. od 1 VII 1925.

Od 1927 na własną prośbę był przeniesiony do KOP, gdzie służył m.in. jako oficer wyw. i dca plutonu z przydziałem do X baonu 3 Brygady KOP „Krasne” nad Uszą (1929). W 1928 ukończył 6-tygodniowy kurs oficerów wywiadu zorganizowany przez Oddz. II SG w Warszawie. W opinii z tego okresu podkreślano: „[...] z chwilą objęcia funkcji oficera wywiadowczego oddaje się jej z poświęceniem, niejednokrotnie z narażeniem zdrowia, a nawet życia

Współpracując z dowódcami kompanii odnośnie ochrony granicy, doprowadza do coraz większej sprawności tak, że liczba zatrzymanych w stosunku do innych Baonów 3 Bryg. była największą. Wyniki swej dwuletniej pracy na polu wywiadowczym ma obfite: likwidacja 16 afer szpiegowskich, wywrotowych i przemytniczych. Powoduje aresztowanie 32 osób (ponadto) ujawnia 8 afer wywrotowych szpiegowskich z ok. 28 członków, których przekazał

organom bezpieczeństwa”.

W opinii dcy baonu, mjr. Józefa Gawlika, Jerzy Fryzendorf to: „Bardzo obowiązkowy, bardzo dobry oficer liniowy i organizator służby wywiadowczej”. Płk Sobieszczak opiniował: „Obowiązkowy, sumienny oficer. Położył duże zasługi na polu strzeżenia granicy, jako oficer mł. i jako oficer wywiadu”. W sierpniu 1929 przeniesiony został na stanowisko oficera wywiadu ofensywnego do plac. wyw. Nr 4 w Wilejce, skąd w kwietniu 1930 przeszedł na stanowisko p.o. kierownika plac. wyw. Nr 5 w Stołpcach w 9 Brygadzie KOP „Nowogródek”. Jej dca, płk Juszczański, wnioskując o przyznanie Jerzemu Fryzendorfowi „Krzyża Zasługi” podkreślał, iż pełni on obowiązki w plac. wyw. z pełnym zapalem, dużą dozą inteligencji i umiejętności, ponadto: „[...] w krótkim czasie działalność swą rozszerzył wszechstronnie, opanowując całokształt zagadnienia służby wywiadowczej na wschodnich granicach Państwa”. W kolejnych latach nadal służył w KOP: w latach 1933-1934 w Batalionie KOP „Suwałki” jako dca 2 komp. strzeleckiej i p.o. dcy komp. szk.

Awansował do stopnia kapitana 1 I 1935. Od 3 V 1935 służył w Brygadzie KOP „Niemenczyn” oraz pozostawał w dyspozycji szefa Wywiadu KOP, mjr. dypl. Tadeusza Skindera. Następnie został oficerem Szefostwa Wywiadu, został skierowany do Eksp. Nr 1 Oddz. II SG (Wilno), gdzie do 2 II 1939 był kierownikiem plac. drugiej linii wywiadu, następnie był kierownikiem Referatu Wywiadu (zaczepnego) Szefostwa Wywiadu KOP. 18 IX 1939 jako kierownik Referatu Wywiadu Szefostwa Wywiadu KOP znalazł się na pograniczu z Rumunią.

17 IX Jerzy Fryzendorf doniósł o godz. 4.20 o wkroczeniu w rejonie Powołoczysk do Polski oddziałów Armii Czerwonej. Po przejściu granicy rumuńskiej początkowo był internowany, jednak już w październiku 1939 został przyjęty przez ppłk. dypl. Tadeusza Skindera do obsady „Akcji Południowej” jako oficer łącznikowy. Organizacja miała obejmować wywiad i łączność z krajem. Ostatecznie w związku z decyzją o rozdzieleniu tych dwóch pól działania w Rumunii utworzono Eksp. „R” Oddz. II Szt.NW, w której Jerzy Fryzendorf pracował początkowo w Referacie Organizacyjnym (wspólnie z kpt. Bronisławem Eliaszewiczem). W listopadzie 1939 był następująco opiniowany przez płk. dypl. Smoleńskiego, szefa Oddz. II SG: „Inteligentny, doświadczony oficer wyw. Specjalista w szkoleniu i wysyłaniu agentów. Nadaje się do dalszego wykorzystania”.

W ramach kolejnych reorganizacji został kierownikiem Referatu Wyw. Eksp. „R” Oddz. II Szt.NW (29 VII 1940) i kierował zespołem 7 oficerów. Jerzy Fryzendorf wspomagał też plac. wyw. „Cezar” w Czerniowcach, gdzie na terenie tamtejszego Konsulatu RP (konsul Tadeusz Buynowski) występował jako „radca Feliks Jurewicz”. Jednocześnie współpracował z Bazą Łączności zagranicznej ZWZ „Bolek” w Bukareszcie w podobnym zakresie, co spowodowało, iż został przejściowo (czerwiec-sierpień 1940) zcą komendanta Bazy. Zadania na terenie Bazy były bardzo szerokie i obejmowały: „przesłuchiwanie, zbieranie wiadomości, szkolenie specjalne, nadzór nad plac. granicznymi, technikę przerzutu, ekspedycje dokumentów, kontrwywiad”. Działając w obu organizacjach Jerzy Fryzendorf posiadał wgląd w szereg spraw wzajemnie się zazębiających, co pozwoliło mu na

wskazanie przyczyn istotnych nieprawidłowości w ich funkcjonowaniu, włącznie z dużym osobistym wkładem w rozpracowanie agenturalnej działalności komendanta Obszaru ZWZ Nr 3 (Lwów) mjr./ppłk. Emila Macielińskiego, a także innych afer na tym terenie. W tym okresie Fryzendorf używał także ps. „Stef” i „Kresowiak”. Zaprzysiężony został do ZWZ w grudniu 1939. 4 IX 1940 został wysłany do Turcji, gdzie do 19 XII 1940 kierował tamtejszą plac. łączności „Bey” (późniejsza Baza). Po objęciu bazy przez płk. Rostworowskiego przez krótki czas Jerzy Fryzendorf kierował w niej referatem łączności i wywiadu.

Jednocześnie od 4 IX do 1 XII 1940 służył jako p.o. szefa Eksp. Oddz. II w Stambule. Na początku grudnia został zastąpiony na tym stanowisku przez mjr. Józefa Binkowskiego. Od 5 II 1941 pozostawał w Stambule w ramach plac. „Bey”, podlegając Oddz. VI Szt.NW. Nie otrzymawszy od tamtejszych władz zgody na stały pobyt w Turcji, ewakuowany został do Palestyny, gdzie przez miesiąc (do 4 III 1941) przebywał w OZ SBSK. Kolejne jego przydziały były krótkotrwałe, świadczące o braku koncepcji wykorzystania tego doświadczonego oficera wyw. jednocześnie ocenianego jako związanego z dawnym reżimem. Od 4 III do 25 III 1941 był dcą 1 komp. w rezerwowym baonie strz., następnie do 7 IV 1941 był szefem Oddz. II w Komendzie OZ SBSK i został przeniesiony na dcę plutonu w 1 komp. w Legii Oficerskiej (OZ SBSK). Podczas obrony Tobruku był dcą plutonu ppanc.

Od 5 I 1942 do 7 II 1942 przebywał na angielskim kursie dców komp. w Heluanie (Egipt). Po jego ukończeniu przez dwa tygodnie służył w Dowództwie WPSW jako referent w Oddz. III, skąd skierowany został na dcę komp. dowodzenia III Karpackiego baonu c.k.m. Na tym stanowisku pozostawał do 14 VI 1943. Następnie do grudnia 1943 był zcą dcy III Karpackiego baonu c.k.m. Został awansowany do stopnia mjr. 3 V 1943. Jego dca, ppłk Skinder opiniował go jako oficera o „piękną wojskową postawie. Wysportowany. Trudy i niewygody życia pustynnego znosi znakomicie [...] Mający poczucie ładu i dyscypliny, umiejący oddział swój w karbach ładu i dyscypliny utrzymać. Stanowczy i wymagający od podkomendnych, ale i od siebie, poza tym jednak wszystkim b. taktowny. Szanowany i lubiany przez podkomendnych. W Polsce pracował w sztabach i w linii, wszędzie z wybitnymi opiniami [...]”.

11 XII 1943 został mianowany na krótko zastępcą Kierownika Bazy Łączności AK w Kairze, ale wkrótce odwołano go do Wielkiej Brytanii, dokąd przybył jako komendant transportu junaków płynących na Wyspy Brytyjskie. Od 7 III 1944 do VIII 1945 był szefem Wydz. Ogólnego Specjalnego Szt.NW. 8 VIII 1945 został przeniesiony do Szefostwa Służby Zaopatrzenia i Transportu NW i JWVB (rez. pers.).

W październiku 1944 w związku z niejasnymi pogłoskami dotyczącymi jego bratanka, który wywieziony do obozu pracy w Norwegii miał utrzymywać jakieś kontakty z Niemcami, Jerzy Fryzendorf uznał za słuszne prosić o przeniesienie go do linii, gdyż „[...] wobec pełnienia przeze mnie tak odpowiedzialnej funkcji w Oddz. Specjalnym mogą powstać co do mojej osoby pewne zastrzeżenia, które mogą podważyć zaufanie do Oddziału w którym pracuję”. Powyższa prośba nie została uwzględniona i, jak wynika z wyżej przedstawionych danych, Jerzy Fryzendorf pozostał do końca wojny na eksponowanym stanowisku. W grudniu 1944 z

ramienia Oddz. Specjalnego został wysłany do Szwajcarii celem przeprowadzenia kontroli pracy gospodarki Bazy Łączności Oddz. VI „Panorama”. W 1946 odbył staż w 12 komp. zaopatrzenia i dowodził 7 komp. zaopatrzenia, a od 29 IV 1946 był p.o. dcy Oddziałów Zaopatrzenia 4 DP.

W opinii służbowej wystawionej przez dce 4 DP, gen. Kazimierza Głabisza, oceniony został jako „bardzo dobry”. W opinii opisowej: „Poważny, bardzo solidny i uzdolniony oficer o dużym doświadczeniu życiowym i wzorowym podejściu do służby. Mimo braku doświadczenia w dziale zaopatrzenia wyrobił sobie szybko autorytet i uznanie. Na obecnym stanowisku (etat ppłk.) odpowiada w pełni. Na awans w zupełności zasługuje”. Awansował do stopnia ppłk. (ze starsz. od 1 I 1946).

Po wojnie pozostał na emigracji w Wielkiej Brytanii. W karcie członkowskiej Koło SPK nr 116 podawał jako nabytą po wojnie specjalność i wykształcenie: kucharstwo. Pracował jako kierownik działu żywnościowego w Polish Technical School, Lilford pod Dundee, Northampton. Jednocześnie od 1952 do 1956 był zcą dcy Polish Home Guard Company Lilford części 3 Northamptonshire Home Guard Battalion. Później mieszkał w Worcester do 1972. Od 1972 do 1976 był administratorem domu Studium Polski Podziemnej w Londynie. Niedługo przed śmiercią przeniósł się do Manchesteru. Zmarł nagle na atak serca 15 IV 1976 w Londynie, został pochowany w Manchesterze. Żonaty z Eugenią z Nachtmanów, córka Elżbieta.

Odnaczenia:

- Medal Niepodległości (1934),
- Srebrny Krzyż Zasługi - dwukrotnie,
- Medal Wojska (1946),
- Medal Pamiątkowy za Wojnę 1918-1921 (1928),
- Medal 100-lecia Odzyskanej Niepodległości (1928),
- Srebrny Medal Długoletniej Służby,
- Brązowy Medal Długoletniej Służby,
- Member of the Order of the British Empire (1946),
- Krzyż Armii Krajowej.

Opracował: **Tadeusz Dubicki, Andrzej Suchcitz**. Tekst ukazał się w: Oficerowie wywiadu WP i PSZ w latach 1939-1945, Tom I, Warszawa 2009, s. 107-111 .

kpt./ppłk **Jerzy Fryzendorf** (ur. 14 X 1901 w Rydze, zm. 15 IV 1976 w Londynie), Absolwent Wyższej Szkoły Oficerskiej w Warszawie (1923); służba w 82. pułku piechoty (1923-1926); w 10. Batalionie Granicznym Korpusu Ochrony Pogranicza (dalej: KOP)(od 1926), 3. Brygadzie KOP (1929); oficer wywiadu ofensywnego Placówki Wywiadowczej KOP nr 4 w Wilejce (1929); pełniący obowiązki kierownika Placówki Wywiadowczej KOP nr 5 w Stołpcach (od 1930); służba w Batalionie KOP „Suwałki”(1933-1934), w Brygadzie KOP „Niemenczyn”(1935); oficer szefostwa wywiadu Ekspozytury nr 1 Oddziału II Sztabu Głównego Wojska Polskiego w Wilnie; kierownik Referatu Wywiadu Szefostwa Wywiadu KOP (III—IX 1939); w Bukareszcie (od X 1939); zastępca szefa Bazy Łączności Zagranicznej z Krajem kryptonim „Bolek” (1940); kierownik referatu wywiadowczego; pełniący obowiązki szefa Ekspozytury Oddziału II Sztabu Naczelnego Wodza w Stambule (1940); kierownik placówki łączności Bazy „Bey” w Tunezji (1940); służba w Samodzielnej Brygadzie Strzelców Karpackich (m.in. szef Oddziału II w Komendzie Ośrodka Zapasowego); zastępca dowódcy III Karpackiego Batalionu Ciężkich Karabinów Maszynowych (1942-1943); szef Wydziału Ogólnego Specjalnego Sztabu Naczelnego Wodza (1944-1945); po wojnie w Wielkiej Brytanii.